

**GALACTION VEREBCEANU,
EDITOR DE TEXTE VECHI ROMÂNEȘTI**

A edita un text vechi românesc, în condițiile în care, din cauze sociale, culturale și politice diverse, manuscrisele și tipăriurile noastre păstrate din veacuri trecute s-au împrăștiat în lume, pierzând uneori filele cu indicații asupra autorului sau traducătorului, asupra locului și datei de alcătuire, transcriere sau imprimare, iar alfabetele și maniera de citire a slovelor utilizate s-au schimbat în repetate rânduri, este o întreprindere deopotrivă dificilă și reconfortantă intelectual.

Dificilă, pentru că editorul are sarcini multiple, demne de filologia autentică. Să cerceteze textul, după identificarea versiunilor, a variantelor, a prelucrărilor și a copiilor acestora, prin investigații nu totdeauna ușor de întreprins, în fonduri de carte din diverse colțuri ale lumii. Să compare sursele identificate între ele, dar și cu originalul, pentru a stabili eventualele lacune sau interpolări, știut fiind că paternitatea literară și originalitatea aveau alte accepții, (nu numai) în cultura românească, în veacurile precedente modernității. Să stabilească, prin această comparare, stema de filiație, încregătura textelor descoperite, pentru a găsi izvorul aproape niciodată consemnat, pentru a-i afla traseul și a stabili modul de pătrundere a acestuia în spațiul cultural românesc și căile care au facilitat sau au intermediat receptarea.

Pentru a putea face aceste comparații, interesante și, în același timp, deloc ușor de dus până la capăt cu rezultate pe deplin mulțumitoare, scrisul laic și scrisul bisericesc având alte rigori în receptarea literei sursei, este necesară înțelegerea formei literale a textelor. Aparent o sarcină ușoară, îndeosebi în spațiile geografice în care alfabetul chirilic a continuat să fie utilizat, dar cu modificări impuse, în timp, de norme și uzuri ce au ținut și țin de evoluția unor limbi literare moderne, transcrierea unui text chirilic cere cunoștințe profunde privind evoluția scrisului vechi românesc.

Interpretarea grafiei chirilice, pentru că cele mai multe dintre vechile noastre scrieri literare au avut haină chirilică, nu a fost confundată niciodată de editorii autentici cu o simplă transliterare și, mai mult, nu a trebuit să devină, în formă finală, o literarizare sau o modernizare, ambele facile, dar integral falsificatoare. Ea a cerut însă totdeauna cunoștințe diverse de paleografie, de evoluție a sistemelor ortografice, de variate rostiri ale acelorași slove după zonă sau timp, după direcție sau școală literar-lingvistică. Ceea ce transformă transcrierea unui text vechi într-o încercare, ce se cere a fi totdeauna reușită, de

interpretare a grafiei, pentru ca cititorul actual să aibă în față o oglindă fidelă, nu una falsă sau falsificatoare a originalului, inaccesibil lui în haina originală.

Plasarea în timp a unui text și încadrarea acestuia într-o epocă sau variantă culturală (deopotrivă geografică sau stilistică) presupun însă și efort și investigații numeroase, fascinante, reconfortante în momentul găsirii sau doar al întrezăririi soluției corecte, dar solicitate în oricare dintre fazele premergătoare.

Filigranologia (singura capabilă să ne spună ceva deja despre momentul de alcătuire prin copiere sau imprimare a unui text nedatat) și istoria limbii literare (corelată atent, ultima, cu istoria limbii) sunt apoi și ele științe și instrumente absolut necesare editorului autentic.

Totul pentru ca o enumerare de tipul datarea, localizarea, filiația, transcrierea și studiul unui text să poată fi pusă, în formulă aproape golită de semnificație, pe foaia de titlu a unei cărți, nu totdeauna agreeate de editori, interesați de câștig material imediat, deloc apreciate de adepții modernității cu orice preț, marcați de ignorarea și necunoașterea rădăcinilor culturii actuale și chiar, din păcate, nu o dată marginalizate de unii dintre cei care trebuie sau au ajuns să stabilească prioritățile cercetării științifice.

A-ți asuma, în aceste condiții, sarcina editării unui text vechi românesc este o decizie curajoasă, dar, la finalizarea întreprinderii, bucuria intelectuală este deosebită. O pagină adesea necunoscută sau greșit evaluată a culturii naționale iese la lumină, spunând celor avizați, indiferent cât de puțini sunt aceștia, lucruri necesare despre o cultură fascinantă, vitregită însă în repetate rânduri.

* * *

Galaction Verebceanu, sărbătorit astăzi pentru șansa de a fi ajuns deopotrivă la vârsta maturității biologice și la aceea a maturității intelectuale, și-a asumat o asemenea sarcină și a cunoscut o astfel de bucurie, atunci când a editat, după o cercetare asiduă, încheiată cu o apreciată teză de doctorat, cel mai vechi manuscris românesc cunoscut al cărții lui Giulio Cesare Croce della Lira, *Viața lui Bertoldo*.

Semn al schimbării tipului de personaj în literatura europeană, dar și al modificărilor apărute în preferințele de lectură ale cititorilor români, *Bertoldo*, carte populară care promova, în sud-estul european, tipul țaranului înțelept, într-o formulă parțial deosebită de cea ilustrată prin Esop (robul devenise acum om liber), a fost receptat în spațiul românesc în anii de mijloc ai veacului al XVIII-lea. Întâi, se pare, în Moldova, prin mediere neogrească, apoi, spre sfârșit de secol, în Transilvania, prin intermediar german.

Textele care reflectă sau descind din cele două traduceri și care sunt păstrate în cel puțin nouă manuscrise, alcătuite toate în epoca de tranziție spre scrisul modern (între circa 1774 și 1820) au fost cercetate de Galaction Verebceanu, în urmă cu aproape două decenii, pentru a limpezi problemele filologice și lingvistice ridicate de cea mai veche copie astăzi cunoscută a scrierii, păstrată în fondul *Zabelin* al Muzeului istoric din Moscova.

A rezultat o foarte bună ediție de tip academic, cu un studiu filologic cuprinzător, un studiu lingvistic atent documentat, o transcriere interpretativă corectă (dublă de facsimilele originalului) și un indice exhaustiv de cuvinte, ce oferă cititorului interesat, istoric al limbii române și al românei literare, cercetător al vechii noastre culturi scrise sau al schimbărilor de mentalitate socială și culturală produse în spațiul românesc după 1750, date utile pentru noi constatări și investigații.

Îmi face plăcere să reiau un fragment din finalul prefetei pe care am scris-o pentru *Viața lui Bertoldo. Un vechi manuscris românesc*, ediție apărută în condiții grafice de excepție în anul 2002:

„Cercetare filologică temeinică, întreprinsă cu acribie și bazată pe o bună cunoaștere atât a literaturii de specialitate, cât și a stadiului atins de limba noastră de cultură la mijlocul secolului al XVIII-lea, volumul elaborat de Galaction Verebceanu va putea fi utilizat cu deplin profit de toți cei interesați de vechiul scris românesc, deopotrivă istorici ai limbii literare și istorici ai literaturii. El argumentează fără dubiu calitatea școlii filologice din Chișinău și pune încă o dată în evidență rolul pe care Institutul de Lingvistică din acest oraș și l-a asumat în valorificarea științifică a cărții vechi românești ajunse pe teritoriul fostei Uniuni Sovietice”.

Mă refeream, în 2002, și la eforturile unui alt remarcabil filolog, Valentina Pelin, prea devreme plecată dintre noi, efort dedicat cu știință și pasiune, alături de Galaction Verebceanu și Angela Savin, elaborării unui catalog al manuscriselor românești din bibliotecile și colecțiile rusești.

Adaug acestor notații, reluate și ca un îndemn pentru o așteptată revenire a lui Galaction Verebceanu pe fascinantul tărâm al filologiei, înțelegă ca știință precumpănitor închinată studierii și editării „textelor cu dificultăți”, urări colegiale de sănătate, zile liniștite, marcate constant de bucuria datoriei împlinite.

La mulți ani, Galaction Verebceanu!

Chișinău, 19 iulie 2011

GHEORGHE CHIVU
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”
al Academiei Române
(București)